

บทที่ 6

บทสรุป และข้อเสนอแนะ

บทนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อสรุปผลการศึกษาทั้งหมด นำเสนอผลการทดสอบสมมติฐานในการวิจัย และอภิปรายปัญหาและข้อเสนอแนะในการวิจัย และแนวทางการเสริมสร้างศักยภาพชุมชนในการรักษาความเป็นเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมแก่ชุมชนมอญหมู่บ้านเจดีย์ทอง

1) สถานภาพทางวัฒนธรรมมอญในหมู่บ้านเจดีย์ทอง

ตามประวัติศาสตร์ท้องถิ่นแสดงให้เห็นว่า หมู่บ้านเจดีย์ทอง เป็นชุมชนเชื้อสายมอญที่เก่าแก่แห่งหนึ่งของประเทศ เนื่องจากเริ่มมีการก่อตั้งเป็นชุมชนมาตั้งแต่สมัยพระเจ้ากรุงธนบุรี พร้อมๆกับกลุ่มมอญอื่นๆในอำเภอสยามโลก ทำให้หมู่บ้านเจดีย์ทองมีวิวัฒนาการและสืบทอดวัฒนธรรมมอญมาอย่างต่อเนื่อง การเคลื่อนย้ายของประชากรเชื้อสายมอญในขณะนั้นจะมีการติดต่อกันเฉพาะชุมชนมอญด้วยกันเป็นส่วนใหญ่ เช่น ชุมชนมอญนครเขื่อนขันธ์ ก็เป็นชาวมอญที่อพยพไปจากชุมชนมอญปากเกร็ด และสยามโลก บางครั้งคนเชื้อสายมอญแถบราชบุรี หรือสมุทรสาครก็อพยพเข้ามาอยู่อาศัยในหมู่บ้านเจดีย์ทอง หรือคนในหมู่บ้านเจดีย์ทองก็อพยพไปอยู่กับชุมชนมอญในจังหวัดราชบุรีเป็นต้น เพราะฉะนั้นความเข้มแข็งของวัฒนธรรมมอญจึงมีความเข้มข้นมากกว่าคนเชื้อชาติอื่น ฉะนั้นอาจกล่าวได้ว่าในยุคสมัยที่การติดต่อสื่อสารระหว่างชุมชนต่างๆอยู่ในแวดวงจำกัด ช่วยให้การรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมมีความเข้มแข็งและมีการปฏิบัติสืบต่อกันมาจนถึงยุคปัจจุบัน

ต่อมาเมื่อสังคมได้วิวัฒนาการโดยผ่านกระบวนการเปลี่ยนแปลงตามธรรมชาติและกระบวนการพัฒนาได้ก่อให้เกิดการปรับเปลี่ยนรูปแบบประเพณีและวัฒนธรรมอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะกระบวนการพัฒนาประเทศให้มีความทันสมัยได้ก่อให้เกิดการทำลายวัฒนธรรมและความเชื่อดั้งเดิมของชุมชนไทยทั้งหมด ซึ่งรวมถึงชุมชนเชื้อสายมอญ ด้วยการสร้างวัฒนธรรมสมัยใหม่เป็นกระแสหลักของสังคม เปลี่ยนทัศนคติและความเชื่อดั้งเดิมของชุมชน ส่งผลให้ความเชื่อดั้งเดิมของชุมชนเป็นเรื่องล้าสมัยและไม่ได้รับความนิยม เช่น การนับถือผี ความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีและเศรษฐกิจได้ทำให้ความเป็นปึกแผ่นของชุมชนแตกออกจากกัน คนในชุมชนต่างคนต่างอยู่เพื่อดำเนินกิจกรรมของตนเอง มีบทบาทและภาระหน้าที่ชัดเจน ต่างจากสมัยอดีตซึ่งคนในชุมชนมักมีอาชีพ มีฐานะความเป็นอยู่คล้ายคลึงกัน การหยุดงานก็ตรงกัน ทำให้การรวมกลุ่มในชุมชนเพื่อทำกิจกรรมทางวัฒนธรรมเป็นเรื่องง่าย ฉะนั้นเมื่อวิถีชีวิตของคนในชุมชนเปลี่ยนไปจึงส่งผลให้ประเพณีและการละเล่นที่มีลักษณะเฉพาะของชุมชนมอญได้สูญหายไปบางชุมชน หรือหาได้ยากในปัจจุบัน เช่น การร้องตะแบกมอญ การรำ

มอญ การเล่นสะบ้า ฯลฯ เป็นต้น นอกจากนี้พิธีกรรมต่างๆได้มีการดัดแปลงลดรูปให้เข้ากับยุคสมัยมากขึ้น จนบางครั้งเกือบไม่เหลือเค้าโครงเดิม เช่น พิธีแต่งงาน พิธีงานบวช พิธีงานศพ

ส่วนกรณีของหมู่บ้านเจดีย์ทองก็มีลักษณะการเปลี่ยนแปลงคล้ายคลึงกับกระบวนการข้างต้น โดยเฉพาะในส่วนของการใช้ภาษามอญ ซึ่งถือเป็นเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่สำคัญ มีการใช้กันในแวดวงจำกัดเฉพาะกลุ่มคนผู้สูงอายุเท่านั้น ส่วนคนรุ่นใหม่ไม่นิยมพูดภาษามอญกัน เนื่องจากไม่สามารถพูดได้ หรือพูด-ฟังได้เล็กน้อย เพราะที่เคยได้ยินสมัยเป็นเด็ก แต่หากพูดให้ยาวขึ้น ก็จะไม่สามารถแปลได้ ฉะนั้นคนที่รู้ภาษามอญที่สามารถพูด-อ่าน-เขียนได้จึงเหลือไม่ถึง 10 คนในหมู่บ้าน นอกจากนี้หากหมดคนรุ่นดังกล่าว ภาษามอญในชุมชนนี้มีแนวโน้มที่จะสูญหายไปด้วย เนื่องจากขาดกระบวนการสืบทอดทางวัฒนธรรม และคนรุ่นใหม่ในชุมชนไม่มีคนสนใจเรียนรู้

สำหรับพิธีกรรมและประเพณีสำคัญต่างๆ ส่วนใหญ่ที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนา ยังถือได้ว่าหมู่บ้านเจดีย์ทองยังคงมีความเข้มแข็งพอสมควร กล่าวคือคนในหมู่บ้านยังคงปฏิบัติประเพณีหลักๆ เช่น การทำบุญกลางบ้าน ประเพณีการตักบาตรพระร้อย ประเพณีเป็งสงกรานต์ ซึ่งมีความเป็นเอกลักษณ์ของชุมชนอยู่ในระดับปานกลาง ส่วนพิธีกรรมอื่นๆได้มีการดัดแปลง ลดรูป ให้สอดคล้องกับยุคสมัยแล้ว ทำให้ความเป็นเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมลดน้อยลง เช่น พิธีการโกนผมไฟ มักนิยมปฏิบัติรวมกันกับพิธีทำบุญกลางบ้าน พิธีการบวช พิธีการแต่งงาน พิธีงานศพ มีลักษณะคล้ายคลึงกับของคนเชื้อชาติไทยโดยทั่วไป

กรณีความเชื่อดั้งเดิม เช่น การนับถือผีประจำตระกูลไม่มีแล้ว ส่วนผีบ้านผีเรือนยังคงมีบ้างสังเกตจากมีการตั้งศาลพระภูมิอยู่ในอาณาเขตของบ้านเป็นส่วนใหญ่ สำหรับผีเจ้าที่ในหมู่บ้านเจดีย์ทองมีศาลเจ้าแม่มะลิวัลย์ที่เป็นยอมรับนับถือของคนในหมู่บ้าน ในรอบปีจะมีการทำพิธีเซ่นไหว้ 1 ครั้ง โดยเครื่องเซ่นก็จะประกอบด้วย ข้าวเหนียว กะลวย ไม้ดอกหักข้อตามจำนวนบุคคลในครอบครัว ซึ่งอดีตจะมีการทำพิธีเข้าทรงเจ้าด้วย เพื่อให้ชาวบ้านสอบถามความเป็นไปของหมู่บ้าน และคนในครอบครัว อย่างไรก็ตามปัจจุบันไม่มีการทรงเจ้าแล้ว เนื่องจากไม่มีคนทรง ประกอบกับความเชื่อดั้งเดิมเสื่อมคลายลง ทำให้พิธีกรรมดังกล่าวไม่ได้รับความสำคัญเท่าที่ควร เมื่อครบรอบปี จะมีเพียงเครื่องเซ่นชุดเล็กๆนำไปไหว้พอเป็นพิธีเท่านั้น

ดังนั้นกล่าวโดยสรุปในภาพรวมหมู่บ้านเจดีย์ทองมีความเป็นเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมโดยเฉพาะในส่วนประเพณีที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนาเท่านั้น ส่วนในด้านวิถีชีวิตและความเป็นอยู่ การละเล่นต่างๆ ได้สูญเสียเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมไปแล้วเป็นส่วนใหญ่ แม้ว่าจะมีผู้รู้ในชุมชนที่มีความรู้ในประเพณีและวัฒนธรรมเก่าอยู่บ้าง แต่ก็ขาดการสืบทอดให้แก่คนรุ่นหลังอย่างเป็นระบบ นอกจากนี้ในอนาคตประเพณีบางอย่างอาจมีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบไปและมีแนวโน้มทำให้เกิดการสูญเสียเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมได้ เช่น ประเพณีตักบาตรพระร้อย มีแนวโน้มที่จะให้มีการทำบุญตักบาตรกันที่วัดบนบกแทน การตักบาตรทางเรือ เนื่องจากมีข้อจำกัดในการหาเรือมาใช้ในพิธีดังกล่าว ซึ่ง

ชาวบ้านในปัจจุบันไม่ได้ใช้เรือในการเดินทางแล้ว ทำให้ไม่สะดวกในการหาเรือมาใช้ในประเพณีซึ่งมีปีละครั้งเท่านั้น

2) ปัจจัยที่มีผลต่อการธำรงรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม

การศึกษาทางมนุษยวิทยาและวัฒนธรรมจำเป็นต้องใช้กรอบความคิดแบบองค์รวม ทั้งในเชิงปริมาณ และคุณภาพประกอบกัน ฉะนั้นผู้วิจัยจึงใช้เทคนิคการเก็บข้อมูลแบบผสมผสาน อาทิการเก็บข้อมูลภาคสนาม โดยใช้วิธีการสังเกตแบบมีส่วนร่วม การเก็บข้อมูลเชิงปริมาณกับประชากรในหมู่บ้านจำนวน 60 คน การสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลหลักที่มีความรู้เกี่ยวกับประเพณีมอญในหมู่บ้าน ตลอดจนการถ่ายรูปประเพณีที่สำคัญต่างๆ ผสมกับผู้วิจัยเป็นคนในชุมชนและเติบโตมากับวัฒนธรรมมอญด้วย

ดังนั้นจากการนำข้อมูลที่ได้มาจากแหล่งต่างๆมาวิเคราะห์ด้วยหลักของเหตุผลตามแนวคิดทฤษฎี ทำให้พบว่ามีปัจจัยสำคัญที่มีอิทธิพลต่อการรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชน หมู่บ้านเจดีย์ทอง ซึ่งสามารถสรุปเป็นกลุ่มตัวแปรตามสมมุติฐานในการวิจัยได้ดังนี้

2.1) ลักษณะทางประชากรและวัฒนธรรมที่มีความคล้ายคลึงกับคนเชื้อชาติไทย มีส่วนช่วยส่งเสริมให้เกิดการผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรมได้ง่าย อันนำไปสู่การสูญเสียเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของสุภรณ์ โอเจริญ ซึ่งแสดงให้เห็นว่าการที่มอญมีความคล้ายคลึงกับไทยในด้านต่างๆ เช่น รูปร่าง หน้าตา การแต่งกาย อาชีพ และโครงสร้างทางสังคมแบบพุทธ การยึดถือระบบอาวุโส ประเพณีและวัฒนธรรม ฯลฯ ช่วยให้เกิดการผสมกลมกลืนเป็นไทยได้ง่าย (สุภรณ์ ,2541: 256-258)

สำหรับกรณีของหมู่บ้านเจดีย์ทอง ชาวบ้านที่มีเชื้อสายมอญได้มีลักษณะทางประชากร รูปร่าง หน้าตา การแต่งกาย ฯลฯ คล้ายคลึงกับคนเชื้อชาติไทยโดยทั่วไป ส่วนในเรื่องการแต่งงานพบว่าในอดีตการแต่งงานมักจำกัดอยู่แต่เฉพาะคนเชื้อสายมอญในหมู่บ้านเดียวกัน หรือในชุมชนมอญอื่น แต่ปัจจุบันมีการแต่งงานกับคนเชื้อชาติไทยในภูมิภาคอื่นมากขึ้น เช่น คนภาคตะวันออกเฉียงเหนือ อย่างไรก็ตาม ผลของการแต่งงานกับคนภาคอื่นและไม่ได้มีเชื้อสายมอญ กลับไม่มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของมอญมากนัก เนื่องจากผลของความคล้ายคลึงทางวัฒนธรรม โดยเฉพาะกิจกรรมทางพุทธศาสนา ทำให้เกิดการปรับตัวเข้าหากันและกันได้ง่าย ประกอบกับเมื่อแต่งงานแล้วได้ย้ายมาอยู่กับครอบครัวในชุมชนมอญ ทำให้ถูกวัฒนธรรมหลักของชุมชนผสมกลมกลืนเป็นอันเดียวกัน มากกว่าจะมีผลในทางเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมของชุมชน ซึ่งประเด็นนี้ไม่สอดคล้องกับผลการศึกษาของสุภรณ์ ที่ให้เหตุผลว่าการแต่งงานกับคนไทยทำให้ชุมชนมอญไม่สามารถดำรงความเป็นกลุ่มเชื้อชาติมอญได้ อย่างไรก็ตามผลการศึกษาดังกล่าวเกิดขึ้นเนื่องจาก หลังจากที่แต่งงานแล้ว ชาวมอญ

ที่แต่งงานกับคนไทยส่วนใหญ่ไปอยู่ร่วมกับคนไทย ทำให้เกิดการผสมกลมกลืนเป็นไทยได้ง่าย และสูญเสียเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมในที่สุด (สุภรณ์, 2541: 265-267) ซึ่งต่างจากกรณีหมู่บ้านเจดีย์ทองที่หลังจากแต่งงานแล้วได้มาอยู่ร่วมกับชุมชนมอญ

นอกจากนี้ระบบความเชื่อและความเคร่งครัดในหลักพุทธศาสนา และความเข้มแข็งของวัดในการปฏิบัติกิจกรรมทางศาสนาได้มีส่วนช่วยให้การรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมมอญที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนามีความต่อเนื่อง มากกว่าวัฒนธรรมในด้านอื่น เช่น การละเล่น ศิลปะ ซึ่งชาวบ้านในหมู่บ้านเจดีย์ทองโดยเฉพาะกลุ่มผู้สูงอายุยังคงมีความสัมพันธ์กับวัดอย่างต่อเนื่อง อาทิ มีการปฏิบัติศาสนกิจทุกวันเวลา 16.00 น. หากเป็นวันพระจะมีการบรรยายศักราชเป็นภาษามอญด้วย ซึ่งเชื่อว่าจะทำให้ผู้ที่เข้าฟังได้อานิสงส์ เนื่องจากหาฟังได้ยากในสังคมปัจจุบัน และเมื่อถึงเทศกาลต่างๆ ก็จะมีการปฏิบัติตามประเพณีอย่างต่อเนื่อง และได้รับความร่วมมือจากชาวบ้านเป็นอย่างดี

ส่วนแบบแผนการดำเนินชีวิตของคนในหมู่บ้านเจดีย์ทองในปัจจุบันมีลักษณะคล้ายคลึงกับชุมชนเมืองโดยส่วนใหญ่ แม้ว่าในบางส่วนจะมีลักษณะของความเป็นชนบทอยู่บ้าง แต่ที่สำคัญคือภาระหน้าที่การงานของคนในหมู่บ้านมีความหลากหลายมากขึ้น มีการติดต่อสัมพันธ์กับคนภายนอกมากขึ้น ยอมรับวิทยาการใหม่ๆ มากขึ้น ฯลฯ ปัจจัยเหล่านี้มีส่วนให้เกิดการสูญเสียเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมได้ง่าย เนื่องจาก ความเป็นปึกแผ่นในชุมชนลดลง อุปสรรคในทางหน้าที่การงานทำให้การเข้าร่วมในกิจกรรมประเพณีต่างๆ ลดลง ทศนคติและความเชื่อแบบสมัยใหม่ก่อให้เกิดการไม่ให้ความสำคัญในวัฒนธรรมเก่า เช่น การรำมอญ การเล่นสะบ้า

2.2) ความทันสมัยมีบทบาทสำคัญที่ทำให้เกิดการสูญเสียเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชน ซึ่งปัจจัยนี้สอดคล้องกับผลการศึกษาของ Brian L. Foster ที่สรุปว่าปัจจัยความทันสมัย (Modernization) มีบทบาทสำคัญในการเปลี่ยนแปลงชุมชนไม่จำกัดว่าเป็นชุมชนมอญ หรือ ชุมชนไทย ไปสู่วัฒนธรรมแบบใหม่ (Foster, 1986: 71) ทั้งนี้เนื่องจากพลังของความทันสมัยก่อให้เกิดการพัฒนาความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี การสร้างสังคมเป็นอุตสาหกรรม การก่อให้เกิดชุมชนเมือง รวมถึงการพัฒนาาระบบสถาบันทางสังคมต่างๆ เช่น ระบบการศึกษา ระบบราชการ ระบบการเมือง ฯลฯ เป็นต้น สิ่งเหล่านี้ได้ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงจากสังคมเกษตรกรรม เป็นสังคมที่เน้นเศรษฐกิจแบบการตลาดและอุตสาหกรรม เปลี่ยนความเป็นปึกแผ่นและเอกลักษณ์ของชุมชนให้สอดคล้องกับโครงสร้างระดับที่สูงกว่า ทำลายระบบความสัมพันธ์ทางครอบครัวแบบเดิม และความหมายของชาติรัฐ มีความสำคัญมากกว่าชุมชน

กรณีของหมู่บ้านเจดีย์ทอง พบว่า พลังความทันสมัยได้ส่งผลกระทบต่อการสูญเสียเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมอย่างมาก โดยเฉพาะระบบการศึกษาแผนใหม่ได้ทำให้เอกลักษณ์ทางภาษามอญของชุมชนถูกทำลายลง แยกบทบาทหน้าที่การให้การศึกษาทางวัฒนธรรมของวัดไปให้กับโรงเรียนซึ่งสอนวัฒนธรรมแบบใหม่ ทำให้วัดไม่มีบทบาทในการสอนภาษามอญเช่นในอดีต เยาวชนของชุมชนได้รับ

การหล່หลอมระบบความเชื่อและความคิดให้แยกตัวเองออกไปจากชุมชนมากขึ้น สิ่งนี้ทำให้เกิดการไม่ให้ความสำคัญแก่วัฒนธรรมท้องถิ่นของคนรุ่นใหม่ในสังคม และภาษามอญเริ่มสูญหายไปจากชุมชน อย่างน้อยภาษามอญไม่ใช่ภาษาหลักในการสื่อสารพูดคุยกันในชุมชนเหมือนเช่นอดีต

จากการที่สังคมไทยได้มุ่งมั่นจะพัฒนาตัวเองเป็นประเทศอุตสาหกรรม ทำให้จังหวัดรอบนอกกรุงเทพฯ ได้กลายเป็นศูนย์กลางของการพัฒนาอุตสาหกรรมด้วย รวมทั้งจังหวัดปทุมธานี ดังนั้นจึงส่งผลให้โครงสร้างอาชีพและความสัมพันธ์ทางสังคมเปลี่ยนแปลงไป คนในหมู่บ้านประกอบอาชีพที่หลากหลายมากขึ้นทั้งในภาคการผลิต และบริการ ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีการสื่อสารได้ก่อให้เกิดช่องทางใหม่ในการนำวัฒนธรรมตะวันตกเข้าสู่ชุมชนได้ทุกครัวเรือน ส่งผลให้เกิดการหล່หลอมความคิดของคนในชุมชนเข้าสู่วัฒนธรรมแบบใหม่ จนทำให้วัฒนธรรมดั้งเดิมไม่ได้รับความสำคัญ เช่น การรำมอญ การเล่นสะบ้า การร้องทะเลมอญ การเล่นปีพาทย์มอญ ถูกแทนที่ด้วยวิถีโอภายนต์ เพลงไทย-สากล ดนตรีสากล ฯลฯ เป็นต้น

2.3) สภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์และสภาพแวดล้อม มีความสัมพันธ์กับความทันสมัย แต่จะมีบทบาทในการเร่งให้เกิดการสูญเสียเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมได้เร็วกว่าปกติ เมื่อเทียบกับชุมชนที่อยู่ห่างออกไป สำหรับกรณีของหมู่บ้านเจดีย์ทองที่ตั้งอยู่ในเขตจังหวัดปทุมธานี ซึ่งมีระยะทางใกล้กับศูนย์กลางความเจริญ อีกทั้งยังเป็นเมืองศูนย์กลางของการพัฒนาอุตสาหกรรม เนื่องจากมีนิคมอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ถึง 2 แห่ง ได้แก่ นิคมอุตสาหกรรมบางกระดี และนิคมอุตสาหกรรมนวนคร นอกจากนี้เส้นทางคมนาคมมีความสะดวกทั้งทางบกและทางเรือ ปัจจัยเหล่านี้ช่วยให้เกิดการเปิดสังคมหมู่บ้านออกสู่ภายนอกได้อย่างสะดวก การรับวัฒนธรรมความทันสมัยเป็นไปได้ง่ายและรวดเร็ว ส่งผลให้ความคิด ความเชื่อ และค่านิยมของคนในหมู่บ้านมีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะในกลุ่มของคนรุ่นใหม่ได้มีแบบแผนและวิถีชีวิตแตกต่างจากคนรุ่นก่อนอย่างมาก ทำให้เกิดช่องว่างทางวัฒนธรรมขึ้นในหมู่บ้านเจดีย์ทอง ตัวอย่างเช่น คนรุ่นใหม่ไม่สนใจศึกษาภาษามอญ หรือใช้ภาษามอญในการสื่อสารกับคนในท้องถิ่น และไม่มีการฝึกฝนฟื้นฟูวัฒนธรรมการละเล่นดั้งเดิมของมอญ เช่น การรำมอญ การเล่นสะบ้า หรือ การเล่นเครื่องดนตรีมอญ ฯลฯ เป็นต้น

2.4) ศักยภาพชุมชนในการรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม อย่างไรก็ตามแม้ว่าสังคมจะมีการเปลี่ยนแปลงอย่างมาก และส่งผลกระทบต่อวัฒนธรรมของท้องถิ่นทั่วประเทศ แต่มีบางชุมชนที่สามารถรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของมอญเอาไว้ได้ เช่น กรณีของชุมชนบ้านม่วง จ.ราชบุรี ซึ่งมีพิธีกรรมของชาวมอญ และพยายามฟื้นฟูภูมิปัญญาท้องถิ่นของชาวบ้าน จากการที่ชุมชนดังกล่าวสามารถปฏิบัติเช่นนั้นได้ก็เนื่องจากการมีชุมชนที่เข้มแข็ง มีผู้นำชุมชนที่มีความสามารถ และมีความภูมิใจในความมีเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของตนเอง

กรณีของหมู่บ้านเจดีย์ทอง จากการศึกษาพบว่า หมู่บ้านเจดีย์ทองมีศักยภาพในการรักษาความเป็นเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมได้ในระดับปานกลาง ทั้งนี้เนื่องจากหมู่บ้านยังคงมีกลุ่มผู้อาวุโสที่มี

ความรู้ ความสามารถทางวัฒนธรรมอยู่บ้าง อีกทั้งยังมีจิตสำนึกที่จะรักษาวัฒนธรรมของหมู่บ้านให้คงอยู่ตลอดไป มีการติดต่อสัมพันธ์กับชุมชนมอญใกล้เคียงเพื่อแลกเปลี่ยนภูมิปัญญาระหว่างกันอยู่ตลอดเวลา นอกจากนี้ความสำนึกทางเชื้อชาติในความเป็นมอญยังมีสัดส่วนที่ค่อนข้างสูงในกลุ่มผู้สูงอายุ(50 ปีขึ้นไป) ซึ่งอยู่ประมาณร้อยละ 25 ของประชากรในชุมชน โดยกลุ่มคนเหล่านี้จะเป็นแกนนำสำคัญในการเข้าร่วมในกิจกรรมทางวัฒนธรรมของหมู่บ้าน อาทิ การแต่งกายแบบมอญในช่วงเวลาว่าง การทำบุญตักบาตร การปฏิบัติกิจกรรมทางศาสนา และที่สำคัญชุมชนหมู่บ้านเจดีย์ทองมีความร่วมมือร่วมใจกันในหมู่บ้านค่อนข้างสูง เมื่อมีงานหรือกิจกรรมของหมู่บ้าน คนส่วนใหญ่โดยเฉพาะกลุ่มแม่บ้านจะไปช่วยกันเตรียมงานเป็นอย่างดี อย่างไรก็ตามจุดอ่อนของหมู่บ้านเจดีย์ทองก็คือกระบวนการถ่ายทอดวัฒนธรรมจากคนรุ่นหนึ่งไปยังคนอีกรุ่นหนึ่งยังไม่ได้ให้ความสำคัญเท่าที่ควร จนทำให้ภูมิปัญญาของท้องถิ่นค่อยๆสูญหายไปตามกาลเวลา โดยเฉพาะวัฒนธรรมที่เกี่ยวกับความสามารถส่วนบุคคล เช่น การรำมอญ การเล่นตะแยมมอญ ภาษามอญ ซึ่งในอนาคตอาจไม่มีผู้มีความรู้ในหมู่บ้านช่วยถ่ายทอดให้คนรุ่นหลังได้

3) ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาทำให้พบว่า หมู่บ้านเจดีย์ทองยังเป็นชุมชนของคนเชื้อชาติมอญแห่งหนึ่งที่มีความเป็นเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมในระดับปานกลาง แม้ว่าภูมิปัญญาส่วนหนึ่งได้สูญหายไป แบบแผนและวิถีชีวิตของคนในชุมชนได้เปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย ดังนั้นหากจะมีการฟื้นฟูเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมขึ้นมาใหม่เพื่อให้เป็นชุมชนที่มีความเข้มแข็งทางวัฒนธรรมได้นั้น จำเป็นต้องได้รับความร่วมมือจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและเอกชน ดังข้อเสนอแนะดังต่อไปนี้

3.1) บทบาทของหมู่บ้านในการรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม

3.1.1) จัดทำโครงการรณรงค์ให้คนในชุมชนโดยเฉพาะคนรุ่นใหม่มีการพูดภาษามอญมากขึ้น เพื่อแสดงให้เห็นถึงความภาคภูมิใจและการตระหนักในคุณค่าทางวัฒนธรรมของตนเอง

3.1.2) เร่งฟื้นฟูให้วัดเจดีย์ทองกลับมาเป็นศูนย์กลางในการศึกษาภาษาและวัฒนธรรมของชุมชน แก่เยาวชนในท้องถิ่นและผู้สนใจโดยทั่วไป มีการจัดทำหลักสูตรทางวัฒนธรรมขึ้น เช่น หลักสูตรภาษามอญเบื้องต้น-สูง หลักสูตรการรำมอญ ฯลฯ เป็นต้น มีการจัดหาวิทยากรจากภายนอก กรณีไม่มีผู้มีความรู้ในชุมชน

3.1.3) เร่งฟื้นฟูให้มีการนำการเล่นแบบเดิมซึ่งสูญหายไปจากหมู่บ้าน มาเล่นใหม่ โดยใช้เยาวชนในท้องถิ่นที่ได้รับการอบรมจากข้อ 3.1.2 ในเทศกาลงานสำคัญตามความเชื่อของชาว

มอญ เพื่อปลูกฝังให้เยาวชนและประชาชนในท้องถิ่นตระหนักถึงคุณค่าทางวัฒนธรรมของตนเอง และเป็นการเผยแพร่ไปสู่สังคมโดยทั่วไป

3.1.4) เร่งฟื้นฟูแบบแผนและวิถีชีวิตบางอย่างให้กลับคืนมา โดยเฉพาะการแต่งกาย ควรมีการรณรงค์ให้คนในหมู่บ้านแต่งกายแบบมอญ ในกรณีที่อยู่บ้าน หรือ ไม่ได้ประกอบอาชีพอย่างอื่น

3.2) บทบาทภาครัฐในการรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมท้องถิ่น

3.2.1) สถาบันการศึกษาในท้องถิ่น ควรปรับปรุงหลักสูตรให้ความสำคัญแก่การศึกษาวรรณกรรมมอญมากขึ้น อย่างน้อยก็เป็นวิชาเลือก หรือ วิชากิจกรรม ซึ่งสามารถทำได้โดยการยอมรับให้มีการเทียบเกรด กรณีที่เยาวชนได้ไปอบรมกับหลักสูตรวัฒนธรรมของวัดเจดีย์ทอง และได้รับใบประกาศนียบัตรมา โดยถือว่าเป็นวิชาหนึ่งในหลักสูตร หรืออีกทางหนึ่งคือ โรงเรียนสามารถเปิดสอนหลักสูตรดังกล่าวเอง เพื่อช่วยเหลือท้องถิ่นในการให้การศึกษาทางวัฒนธรรม ซึ่งแนวทางดังกล่าวนี้จะมีความสอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาฉบับใหม่ที่ให้ความสำคัญแก่ชุมชนท้องถิ่นในการจัดการศึกษา

3.2.2) องค์การบริหารส่วนตำบล(อบต.) ควรแสวงหาร่วมมือกับภาคเอกชน และหมู่บ้านในการจัดทำโครงการศึกษาเพื่อพัฒนาหมู่บ้านเจดีย์ทองเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมอีกแห่งหนึ่งในจังหวัดปทุมธานี ซึ่งหมู่บ้านเจดีย์ทองมีศักยภาพอย่างมาก กล่าวคือ หมู่บ้านเจดีย์ทอง มีวัดและเจดีย์ทองทรงรามัญที่สวยงามไม่แพ้ที่อื่น อีกทั้งชุมชนดังกล่าวอยู่ติดกับแม่น้ำ มีทัศนียภาพที่สวยงาม โดยเฉพาะในยามเช้า และยามเย็น อากาศปลอดโปร่ง เหมาะสำหรับการท่องเที่ยวและการพักผ่อน นอกจากนี้บริเวณใกล้เคียงยังมีวัดที่สำคัญและแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติอีก เช่น วัดไผ่ล้อม โดยเฉพาะในฤดูหนาวจะมีนกปากห่างอพยพมาทำรังเพื่อวางไข่เป็นจำนวนมาก สร้างความประทับใจแก่ผู้ที่พบเห็น ส่วนในเรื่องอาหารการกินท้องถิ่นอาจจะมีการทำข้าวแช่ซึ่งเป็นภูมิปัญญาของท้องถิ่นเพื่อเลี้ยงนักท่องเที่ยวที่เดินทางมาเรื่อยๆให้หายเหนื่อยได้ ดังนั้นจะเห็นว่าท้องถิ่นโดยเฉพาะหมู่บ้านเจดีย์ทองสามารถจัดโปรแกรมการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมได้เป็นอย่างดี และมีส่วนเสริมการรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมไปอีกทางหนึ่งด้วย

4) ปัญหาและข้อเสนอแนะในการวิจัย

ผู้วิจัยได้ใช้ระยะเวลาประมาณเกือบ 1 ปีตั้งแต่เดือน มกราคม 2542 ถึง เดือน พฤศจิกายน 2542 ในการเก็บข้อมูลภาคสนาม โดยเฉพาะการสังเกตแบบมีส่วนร่วมและการบันทึกภาพสำคัญของประเพณีต่างๆของหมู่บ้าน ทำให้ประสบปัญหาบางประการดังนี้

- 4.1) การเก็บข้อมูลทางมนุษยวิทยา จำเป็นต้องเก็บข้อมูลอย่างรอบด้านเพื่อนำมาประมวลและวิเคราะห์ บางครั้งทำให้ต้องใช้เวลาพูดคุยกับชาวบ้านหลายชั่วโมง โดยเฉพาะผู้ให้ข้อมูลหลักซึ่งเป็นผู้มีความรู้ดีเกี่ยวกับมอญ ทำให้ผู้ให้สัมภาษณ์ไม่มีเวลาพอ ในส่วนนี้ผู้วิจัยได้แก้ไขโดยการแบ่งการสัมภาษณ์เป็นช่วงๆ และมีการนัดหมายใหม่ เพื่อไม่ให้เกิดความเบื่อบ่ายในการพูดคุย ซึ่งช่วยให้การวิจัยสามารถดำเนินต่อไปได้
- 4.2) การเจาะลึกเฉพาะกรณีของชุมชนเดียว ทำให้ขาดข้อมูลในการเปรียบเทียบเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม และภูมิหลังของชุมชน สิ่งนี้ผู้วิจัยได้แก้ไขโดยการทบทวนผลการศึกษาชุมชนอื่นที่เกี่ยวข้องทำให้ได้ภาพความแตกต่างของชุมชนที่มีต่อการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมพอสมควร
- 4.3) ข้อเสนอแนะในการวิจัย ควรมีการศึกษาเปรียบเทียบกับชุมชนมอญอื่นๆ เพื่อเปรียบเทียบกระบวนการเปลี่ยนแปลงและการรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม นอกจากนี้ อาจมีการเปรียบเทียบการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมระหว่างชุมชนมอญ กับชุมชนเชื้อชาติอื่น เช่น กลุ่มไทยพวน กลุ่มคนไต ฯลฯ เพื่อศึกษาจุดรวม และจุดต่างของกระบวนการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม รวมทั้งผลกระทบที่เกิดขึ้นอันเนื่องมาจากกระแสวัฒนธรรมโลกในยุคศตวรรษใหม่ ซึ่งจะเป็นประโยชน์ในการก่อรูปนโยบายระดับชาติในการรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมเพื่อให้อยู่รอดได้ในสังคมสมัยใหม่

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย